

บทคัดย่อ

จากการศึกษา โครงการวิจัย “สถานการณ์ปัญหาและแนวทางการนำภูมิปัญญาด้านพันธุกรรมท้องถิ่น และระบบเกษตรผสมผสาน เพื่อฟื้นฟูคลองลำแซง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยวิธีการเก็บข้อมูลศึกษาภาพด้านการทำการเกษตรผสมผสานในพื้นที่ โดยการสำรวจ และสัมภาษณ์ ผู้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การสำรวจแหล่งที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวของคลองลำแซง และการจัดภูมิทัศน์ให้กับพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนคลองลำแซง และทดลองจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ วิเคราะห์ผลการจัดการทดลองการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า พื้นที่คลองลำแซงมีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงการเกษตรเนื่อง การจัดการเกษตรผสมผสานอย่างชัดเจน เพื่อฟื้นฟูคลองลำแซง ชาวบ้านเห็นความสำคัญในการฟื้นฟูคลองโดยหันมาทำสวนเกษตรแบบผสมผสานเพิ่มขึ้น เนื่องจากเห็นผลเรื่องปัญหาน้ำแล้ง และการทำสวนผสมผสานสามารถที่จะรักษาปริมาณน้ำไว้ได้ จากการทำสวนผสมผสานสามารถลดการพังทลายและการกัดเซาะตลิ่งได้ เพราะช่วยชะลอความแรงของน้ำ ซึ่งชาวบ้านทั้ง 21 รายที่ทำสวนดริมคลอง มีการปลูกพืชผสมผสานในพื้นที่ริมคลอง และบางรายเว้นไม่ริมคลองไว้ เป็นกันชนคลอง และทำสวนเกษตรบริเวณ ที่ถัดออกมาพอสมควร สำหรับพืชที่ปลูกบริเวณริมคลองได้แก่ ไม้ไผ่ สะเดา และไม้ที่มีรากไม้สามารถยึดตลิ่งได้ เช่น พูกดาหลา หรือหากพื้นที่หัวสวนของรายใด มีความสูงมาก พืชที่ปลูกก็เป็นพวกตระกูลเฟินเพื่อให้รากสามารถยึดหน้าดินไว้ กันตลิ่งพัง และสามารถนำความรู้มาเผยแพร่ผ่านการจัดการท่องเที่ยว เช่น พืชต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน และสรรพคุณของพืชนั้น ถ่ายทอดให้คนในชุมชนและเยาวชน เช่น ส้มเกลือบ นำมาใช้ทำอาหาร เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเดินป่า และใช้การหลามข้าวด้วยไม้ไผ่ซึ่งหาได้ในบริเวณป่าริมคลอง ทีมวิจัยสามารถนำความรู้เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้กับคนในชุมชน เช่น การเพิ่มพื้นที่สวนยางพาราผสมผสาน และสวนสมุนไพรที่จะจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้ และใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน ผลผลิตภักดิ์จากชุมชน เช่น น้ำหมักจากสมุนไพรในพื้นที่

มีการจัดภูมิทัศน์และการฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำ โดยการสร้างฝายชะลอน้ำ และสร้างสะพานจากไม้ไผ่บริเวณลานหินปู เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมความงามของคลองโดยไม่ต้องลงน้ำ เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการบอกปากต่อปากจนเกิดนักท่องเที่ยวทั้งในบริเวณตำบลเขาพระ และคนนอกพื้นที่ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด มาเล่นน้ำ พักผ่อน ต่อมาเมื่อมีร้านค้าเกิดขึ้นริมคลอง ทำให้สร้างรายได้เสริมให้กับคนในพื้นที่หลังจากกลับจากกรีดยาง

และเมื่อมีการทดลองจัดการท่องเที่ยว จึงพบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูคลองลำแซง เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ การเปิดการท่องเที่ยวแบบเปิดในฤดูแล้ง ทางทีมงานเพียงจัดระบบบริหารจัดการร่วมกันในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ร้านค้า การจัดการขยะ การจัดสถานที่จอดรถ ห้องน้ำ และการจัดการกองทุนเพื่อบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน การท่องเที่ยวรูปแบบทริปเดินทาง ซึ่งมีทั้ง ไป-กลับ 1 วัน และนอนพักค้าง

คืน โปรแกรม 2 วัน มีกิจกรรมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้และการอนุรักษ์ป่า การทำสวนเกษตรผสมผสาน อนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และกิจกรรมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว มีเส้นทางเดินป่าเพื่อเป็นชมป่าและทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามจุดท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบแรลลี่ ซึ่งมีทั้งระดับผู้ใหญ่ ระดับเด็กเล็กและเยาวชน เพื่อสร้างจิตสำนึกรักษ์ป่า ให้กับเยาวชน การจัดการท่องเที่ยวช่วงฤดูผลไม้ จัดบุฟเฟต์ผลไม้อินทรีย์ ซึ่งจะได้ทำงานบูรณาการกับเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีในพื้นที่ตำบลเขาพระ

ส่วนวิธีการชวนคนเข้ามาเรียนรู้และท่องเที่ยว จะใช้วิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับรูปแบบกิจกรรมหลักสูตร การท่องเที่ยวและช่วงฤดูกาล กล่าวคือ ช่วงฤดูแล้ง หนาวร้อน คนส่วนใหญ่ต้องการหาที่หลบร้อน ในช่วงนี้ทีมงานจัดการท่องเที่ยวจะขึ้นป่าประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ และช่วงฤดูกาลปกติจัดแรลลี่ให้กับผู้ใหญ่และเด็กเยาวชนเพื่อสร้างการเรียนรู้และจิตสำนึกในการดูแลรักษารธรรมชาติ โดยวิธีการประสานไปยังแกนนำของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้นำจัดแรลลี่ กลุ่มผู้ปกครองเด็ก กลุ่มโรงเรียน กลุ่มผู้นำศาสนา เป็นต้น ส่วนช่วงฤดูผลไม้ จะจัดบุฟเฟต์ผลไม้ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ที่มีในพื้นที่เขาพระ เพื่อรับประทานอาหารและบุฟเฟต์ผลไม้ ส่วนการท่องเที่ยวแบบเดินป่า หรือจัดทริปการเรียนรู้เรื่องเกษตร จะใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ สื่อทีวี และแผ่นพับ ใบปลิว